Työllisyys- ja työehdot osasto **7.10.2015**

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

HE 30/2015 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016
VNS 1/2015 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2016-2019

Hallitus on asettanut tavoitteekseen työllisyysasteen nostamisesta 72 prosenttiin. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan osalta tavoitteeksi on puolestaan asetettu rakenteellisen työttömyyden väheneminen sekä työttömyysjaksojen lyheneminen erityisesti nuorten osalta.

SAK kannattaa esitettyjä tavoitteita. SAK:n näkemyksen mukaan talousarviossa työllisyyden hoitoon kohdentuvat määrärahaleikkaukset sekä työelämän heikennykset ovat kuitenkin ristiriidassa hallituksen omien tavoitteiden kanssa.

Työvoimapolitiikka

Työ- ja elinkeinotoimistoissa olevien työttömien työnhakijoiden määrä oli elokuun lopussa yhteensä 346 700. Työttömyys kasvoi vuoden aikana yli 27 000 hengellä ja etenkin pitkäaikaistyöttömien määrä 113 000 on kivunnut hälyttävän korkealle. Kuten valtioneuvoston selonteosta käy ilmi, tilanteeseen ei ole nähtävissä juurikaan helpotusta ensi vuodelle. Talousarviossa esitetty työllisyysmäärärahojen 50 miljoonan euron leikkaus myös ensi vuodelle on tässä työttömyystilanteessa SAK:n mielestä käsittämätöntä.

Tämän vuoden työllisyysmäärärahaleikkaukset sekä rahojen kohdentamiset johtivat työllisyysmäärärahojen loppumiseen useilta alueilta jo kevään aikana. Useita nuorten työ- ja oppisopimussuhteita jäi tuen puuttuessa solmimatta, järjestöjen pitkäaikaistyöttömien työllistäminen loppui paikoin kokonaan ja työttömien aktivointiaste laski 22 prosenttiin.

Ensi vuoden leikkausten myötä työvoimapalveluiden piirissä olevien työttömien määrä vähenee edelleen rajusti, sillä vähennys kohdistuu palkkatukeen, työvoimakoulutukseen, valmennuksiin sekä työkokeiluihin. Juuri näillä palveluilla on kuitenkin suuri merkitys työttömien työelämävalmiuksien kehittämisessä ja ylläpitämisessä vaikean työllisyystilanteen vallitessa.

Työttömien ja työttömyysuhan alla olevien koulutustilannetta heikentää myös julkisen talouden suunnitelmasta esiin nousevat linjaukset liittyen työvoimakoulutuksen ammatillisen koulutuksen osalta 90 miljoonan euron siirtoon työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalta opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen v. 2018 sekä aikuiskoulutustuen romuttaminen korvaamalla valtionosuus vastaavalla valtion takaamalla lainalla v. 2017.

Työ- ja elinkeinotoimistojen henkilöstön määrää vähennetään edelleen, mutta samaan aikaan kärkihankkeiden kautta yksityisten työvälityspalveluiden tarjonnan lisäämiseen varataan ensi vuodelle 5

miljoonaa euroa. Helpoimmin työllistyvät saavat yksityisiä palveluita ja muut työttömät siirretään enenemässä määrin sähköisiin palveluihin, joiden kehittämistä tuetaan 10 miljoonalla eurolla.

SAK:n jo vuosia esillä pitämä työttömien henkilökohtaisten kasvokkaisten palveluiden tarve ei ole kadonnut. Maahanmuuttajat, kouluttamattomat, heikoimmassa asemassa olevat tarvitset tukea työttömien oikeuksien ja velvollisuuksien ymmärtämiseksi ja palveluiden saamiseksi. SAK haluaa painottaa työvoimapalveluiden turvaamisen tärkeyttä kaikille työttömille.

Pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset

Työttömyyden pitkittyminen yli kolmen kuukauden on todettu heikentävän työllistymistä merkittävästi. Alkuvaiheen palveluiden ontuessa valuma pitkäaikaistyöttömyyteen kasvaa. Pitkäaikaistyöttömyyden hoitoon ei kuitenkaan ole varattu talousarviossa lainkaan erillisrahoitusta.

Vaikeimmin työllistyvien työvoimapalveluiden järjestämisvastuu sekä resurssien siirtomahdollisuus kunnille todetaan arvioitavan ensi vuoden puolella. Samalla työ- ja elinkeinoministeriölle annetaan valtuudet päättää, kuinka paljon henkilöstömenoihin tarkoitetuista määrärahoista käytetään työllistymistä edistävään monialaiseen yhteispalveluun. Mikä on siis valtion tuleva panostus pitkäaikaistyöttömyyden hoidossa?

Osatyökykyisten työllistymisen edistämisestä sekä työvoimapalvelujen kehittämisestä löytyy hallitusohjelmasta aitoa kehittämisajatusta. Työvoimapalvelut rahoitetaan kuitenkin muiden työttömien tavoin 51 momentilta, jota ensi vuodelle osatyökykyisille varattu 2 miljoonan euron kärkihankerahoitus ei tule paikkaamaan.

Nuorten työllistyminen

Viime hallituskaudella aloitetun nuorisotakuun toteuttamiseen varattiin aiemmin vuosittainen 60 miljoonaa euron määräraha. Lisäksi nuorten aikuisten osaamisohjelman kautta tuettiin kouluttamattomien nuorten työllistämisedellytysten parantumista 52 miljoonalla.

Nykyinen hallitus lupaa tukea nuorten kiinnittymistä työmarkkinoille edelleen laajapohjaisessa yhteistyössä toteutettavan nuorisotakuun avulla. Hallituksen kärkihankkeena toteutettava takuu pitää sisällään hyviä ajatuksia etsivän nuorisotyön kehittämisestä, nuorten sosiaali-, terveys- ja mielenterveyspalveluiden vahvistamisesta sekä koulutus- ja kuntoutuspaikkojen takaamisesta.

Hyvät tavoitteet eivät kuitenkin näy talousarviossa rahoituksen tasolla. Rahoitukseen viitataan vain kärkihankkeissa ja kauan valmisteltu Ohjaamo-toiminta toteutetaan ESR tuella. Muutoin takuuseen aiemmin varatut määrärahat supistuvat 60 miljoonasta ensi vuonna 3,9 miljoonaan, vuonna 2017 yhteensä 3,3 miljoonaan ja vuonna 2018 vain 2,8 miljoonaa.

Hankkeen toimenpiteissä mainitaan kaikille peruskoulunsa päättäville taattavan koulutuspaikka. Tätä tarkoitusta varten budjettiin varataan

vuodelle 2016 yhteensä 0,4 miljoonaa euroa. Kun samaan aikaan mm. julkisen talouden suunnitelmassa linjataan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle tehtävissä mittavista määrärahaleikkauksista sekä ammatillisen koulutuksen rahoituksen vähentämisestä yhteensä 118 miljoonalla, tämä panostus on SAK:n mielestä lähinnä naurettava eikä takaa kaikille koulutuspaikkaa. Nuorten aikuisten osaamisohjelma näyttää poistuvan rahoituksen puuttumisen myötä kokonaan, joten ilman peruskoulun jälkeistä koulusta olevien nuorten tilanteen parantamiseen ei jatkossa taideta enää kiinnittää huomiota.

Nuorten työllistämistä luvataan vahvistaa nuorten palkkatukea/Sanssi-korttia kehittämällä. Toimenpiteeseen ei ole varattu lainkaan rahoitusta ja tuki todetaan toteutettavan momentin 51 työllisyysmäärärahojen avulla, joita siis leikataan 50 miljoonalla.

Vuonna 2014 nuorten Sanssi-kortteja jaettiin lähes 40 000. Tämän vuoden työllisyysmäärärahojen leikkausten ja kohdentamisten vuoksi palkkatukirahat loppuivat ensin nuorilta. Tammi-kesäkuun 2015 aikana Sanssi-kortteja jaettiin enää 3 000. Nuorten palkkatuettu työ väheni vuodessa 65 prosentilla ja nuorten työllistyminen 11 prosentilla. Nuorten työllistäminen tulee SAK:n arvion mukaan ensi vuonna vähenemään tuntuvasti. Tämäkö on hallituksen kärkihanke?

Maahanmuuttajat

Rajusti lisääntynyt turvapaikanhakijoiden määrä tulee vaikuttamaan merkittävästi ensi vuoden budjettiin. Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden määrä ylitti jo nyt 20 000 henkeä. Sisäministeriön arvioiden mukaan määrä saattaa nousta tänä vuonna noin 50 000:een ja ensi vuonna Suomeen tulijoita on näillä näkymin useita kymmeniä tuhansia.

Hallituksen talousarvioehdotuksessa tulevat kustannukset on arvioitu reippaasti alakanttiin, sillä arvio perustuu 15 000 turvapaikanhakijan tuloon ensi vuonna. Turvapaikan hakijoiden osalta kustannukset kohdentuvat sisäministeriön hallinnonalalle. Noin puolet turvapaikanhakijoista saa kuitenkin oleskeluvan, jonka jälkeen he ovat kotouttamistoimenpiteiden piirissä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla.

TEM:in puolelle on varattu maahanmuuttajien kotouttamiseen ensi vuodelle n.142 miljoonaa euroa. Valtaosa määrärahasta koostuu valtion korvauksista kunnille. Kotouttamisrahat perustuvat arvioon, jonka mukaan kotouttamisen piirissä olisi vajaa 9 000 ihmistä. Määrä voi kuitenkin olla jopa kolminkertainen. Mikäli kotouttamisen piirissä on edellä esitettyjen arvioiden mukaan esimerkiksi 25 000 ihmistä, silloin kustannukset nousevat noin 375 miljoonaan euroon.

SAK näkemyksen mukaan maahanmuuttajien työllistymiseen tulisi panostaa huomattavasti enemmän. Kotouttamisen myötä työvoimapalveluiden tarve tulee lisääntymään ja maahanmuuttajat tarvitsevat erityisesti kielikoulutusta, työkokeiluja ja palkkatuettua

työllistämistä. Mikäli palveluihin ei panosteta, epäonnistunut kotouttaminen nostaa entisestään työttömien määriä.

Harmaa talous

Harmaan talouden torjunta puuttuu talousarvioehdotuksesta täysin. Myöskään hallitusohjelmasta ei ilmene, miten torjuntatyötä aiotaan jatkaa. Hallituksen vuonna 1996 alkaneen ohjelmallisen torjuntatyön voimassa oleva 6. torjuntaohjelma päättyy tämän vuoden lopussa.

SAK:n näkemyksen mukaan myös seuraavalle torjuntaohjelmalle on tarvetta. Torjuntaohjelmaan tulee sisällyttää ns. aggressiivinen verosuunnittelu, eduskunnan tarkastusvaliokunnan syksyllä 2012 esittämällä tavalla. Muita asioita ovat mm. verotusta koskeva ketjuvastuu pitkissä alihankintaketjuissa Hollannin mallin mukaisesti, rakennusalalla käyttöön otetun veronumeromenettelyn laajentaminen muille aloille, fiskaalisella muistilla varustettujen kassakoneiden käyttöönotto yksityisillä palvelualoilla sekä osakeomistamisen läpinäkyvyys siten, että myös osakeomistus tulisi läpinäkyväksi ja yleisöjulkiseksi.

Työsuojelun aluehallintoviranomaisten toimintamenoista on poistettu määräaikainen harmaan talouden valvontaan suunnattu lisäresurssi. Tämä tulee osaltaan vähentämään työsuojeluviranomaisten mahdollisuuksia valvoa harmaata taloutta työpaikoilla.

Elinkeino- ja innovaatiopolitiikka

Talousarviossa vähennetään Innovaatiokeskus Tekesin avustusvaltuuksia 129 milj. eurolla samalla kun kansainvälistymisavustuksista luovutaan kokonaan. Myös kertaluontoisen kasvupanostuksen poistumisen vuoksi Finpron ja yritysten kansainvälistymisen ja yrittäjyyden edistämisen yleisavustusten määrärahat vähenevät 15 milj. euroa ja Suomen teollisuussijoitus Oy:n pääomittamiseen varatut määrärahat 50 milj. euroa.

Työ- ja elinkeinoministeriö käynnistää samaan aikaan 8,5 miljoonan euron kärkihankerahoituksella Team Finland – kasvuohjelmat, jotka tukevat bio- ja digitalouden sekä puhtaiden ratkaisujen kärkihankkeiden päämääriä kansainvälistymisen, viennin sekä ulkomaisten investointien edistämisessä. Finprolle kohdennetaan 2 miljoonaa euroa lisärahoitusta palvelutason turvaamiseksi.

Lisäksi Tekesin rahoitusta kohdennetaan 23 miljoonaa euroa kasvuhakuisiin bio-, cleantech- ja digitalisaatio-alojen yrityksiin ja Tekesin pääomasijoitus Oy:n saa ensi vuodelle 10 miljoonaan lisäpotin sellaisiin rahastoihin sijoittamiseen, jotka keskittyvät julkisen tutkimukseen perustuvien innovaatioiden kaupallistamista harjoittaviin alkavan vaiheen yrityksiin.

SAK:n mielestä hallituksen oma tukien voimakas etukäteen kohdentaminen ei tuo parasta mahdollista tulosta Suomen kansantalouden kasvun näkökulmasta. TKI-tuet tulisi suunnata parhaisiin yrityksiin niiden koosta ja toimialasta riippumatta. Tukien tulisi myös koostua suorista

tuista, sillä niillä on todettu olevan suurin myönteinen vaikutus yritysten kilpailukyvyn paranemiseen.

Hallitus on asettanut tavoitteekseen Suomen, joka on puhtaiden ratkaisujen kärkimaa ja synnyttää työpaikkoja kestävän luonnonvarojen käyttöä. SAK mielestä hallituksen tavoitteet lisätä puunkäyttöä sekä kasvattaa sen jalostusarvoa ovat kannatettavia. Toimilla on mahdollista luoda kestäviä ratkaisuja, joilla synnytetään uutta liiketoimintaa, työpaikkoja ja vientiä. Myös puun käytön lisääminen rakentamisessa, puurakentamisen määräyksien kokonaisuudistus sekä opasmaterialin tekeminen ovat SAK:n näkemyksen mukaan kannatettavia toimia.

Tasa-arvo

Suomen työmarkkinat ovat selvästi jakautuneet sukupuolen mukaan.

Miehet	**Naiset**
selvä enemmistö yrittäjistä	selvä vähemmistö yrittäjistä
selvä enemmistö maanviljelijöistä	selvä vähemmistö maanviljelijöistä
vähemmistö palkkatyöntekijöistä	enemmistö palkkatyöntekijöistä
teollisuudessa ja rakentamisessa	palvelualoilla julkisissa palveluissa
hieman enemmän työttöminä	hieman vähemmän työttöminä
hieman enemm. työvoima ulkopuolella	hieman väh. työvoiman ulkopuol.
noin 8 % osa-aikaisia	noin 16 % osa-aikaisia

Hallituksen esittämät toimet vaikuttavat hyvin vaihtelevasti miehiin ja naisiin tämän työelämän sukupuolijaon vuoksi. Naiset ovat enemmän sellaisissa palkkatöissä, joissa lomia leikattaisiin ja joissa lomarahojen leikkaus purisi.

Julkisen sektorin pitkät lomat tarkoittavat sitä, että lomien lyhentäminen ja lomarahojen leikkaus kohdistuisivat selvästi kovemmin naisiin. Toisaalta miehiä työskentelee selvästi enemmän niillä aloilla, joilla lomarahat eivät ole osana työsuhteen ehtoja.

Onko niin, että palkkatyöntekijöiden kimppuun on helpompi käydä, kun heidän enemmistönsä on naisia? Onko esitetyillä heikennystoimenpiteillä nähtävissä todellisia työllisyysvaikutuksia?

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry